

doi:10.5559/di.20.3.07

ODNOS ERIKSONOVIH OSNOVNIH SNAGA LIČNOSTI, EMOCIONALNE KOMPETENTNOSTI I PRIVRŽENOSTI PREMA LJUBAVNIM PARTNERIMA U OSOBA MLAĐE ODRASLE DOBI

Sanja JOZIĆ
Zagreb

Goran MILAS, Boris MLAČIĆ
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

UDK: 159.942-053.66
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 23. 11. 2009.

U istraživanju, u kojem je sudjelovalo 296 studenata, ispitali smo ulogu ishoda kriza prvih šest Eriksonovih stadija i emocionalne kompetentnosti u predikciji dimenzije izbjegavanja bliskosti i dimenzije anksioznosti u ljubavnim vezama. Kad govorimo o varijablama ličnosti, jedino se intimnost pokazala značajnim prediktorom u objašnjavanju dimenzije izbjegavanja bliskosti. Uvođenjem vještina emocionalne kompetentnosti u analizu, značajno smo povećali postotak objašnjene varijance, čemu je najviše pridonijelo izražavanje i imenovanje emocija. Pokazalo se da su sudionici koji su intimniji u bliskim odnosima i bolje izražavaju svoje emocije manje skloni izbjegavanju bliskosti u ljubavnim vezama. Odabranim prediktorima objašnjena je približno trećina varijance dimenzije anksioznosti u ljubavnim vezama, pri čemu su se značajnima pokazali jedino povjerenje i nezavisnost, odnosno osnovne snage ličnosti koje se javljaju u najranijoj dobi. Regresijske analize upućuju na različitost procesa u podlozi dviju dimenzija privrženosti, što je u skladu s teorijski utemeljenim očekivanjima.

Ključne riječi: Eriksonova teorija, emocionalna kompetentnost, privrženost, ličnost

✉ Goran Milas, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
Marulićev trg 19/1, p. p. 277, 10 001 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: Goran.Milas@pilar.hr

UVOD

Eriksonova teorija psihosocijalnoga razvoja ličnosti (Erikson, 1976.) pretpostavlja postojanje određenih stupnjeva ili stadija kroz koje prolazi svaki čovjek. Postoji osam takvih stadija, a raspored javljanja genetički je određen i ne može se mijenjati. Međutim, svaki stadij u razvoju može utjecati određenim intenzitetom i na kasnije stadije. Svaki je psihosocijalni stadij vezan uz određenu vrstu krize koja nastaje kao posljedica fiziološkoga sazrijevanja organizma i socijalnih zahtjeva koje okolina postavlja pojedincu u pojedinim razdobljima njegova razvoja (Ochse i Plug, 1986.).

Prema Eriksonu (1976.), prvi se stadij proteže kroz prvu godinu djetetova života, a uključuje psihološki konflikt stjecanja temeljnoga povjerenja nasuprot temeljnom nepovjerenju u odnosu na okolinu. Drugi stadij obuhvaća drugu i treću godinu djetetova života, a osnovna kriza ovoga razdoblja sastoji se od nastojanja uspostave nezavisnosti kod djeteta nasuprot javljanju osjećaja sumnje i srama. Treći stadij nastupa u predškolskoj dobi usporedno s razvojem cijeloga niza mentalnih i motoričkih sposobnosti djece, a obilježen je konfliktom između inicijativnosti i osjećaja krivnje. Četvrti stadij u psihosocijalnom razvoju obuhvaća razdoblje od šeste do jedanaeste godine, u kojem se javlja konflikt između postizanja produktivnosti i osjećaja inferiornosti. S petim razvojnim stadijem završava djetinjstvo i započinje adolescencija. Adolescencija je razdoblje u kojem pojedinac treba uspostaviti svoj jedinstveni osjećaj identiteta, pa tada dolazi do krize koja se naziva uspostava identiteta nasuprot rasapu (difuziji) identiteta. Erikson (1976.) identitet smatra glavnim dostignućem u razvoju ličnosti u adolescenciji i ključnim korakom prema izrastanju u produktivnu, sretnu odraslu osobu. Šesti stadij u razvoju čovjeka odvija se u mlađoj odrasloj dobi i kao glavni razvojni zadatak pojavljuje se pitanje uspostave intimnosti nasuprot negativnom rješenju – izolaciji (Fulgosi, 1987.). Sedmi stadij obuhvaća srednju odraslu dob u čovjekovu životu i osnovna je dilema generativnost nasuprot neostvarenosti (Erikson, 1976.), a konačni, osmi, stupanj jest stadij u kojem dolazi do retrospekcije cijeloga života, svih dostignuća i promašaja u kasnoj odrasloj dobi.

Empirijske provjere Eriksonove teorije upućuju na to da postoje razlike u redoslijedu i stupnju psihosocijalnoga razvoja između ispitanika različitih sociodemografskih karakteristika. Ochse i Plug (1986.) proveli su istraživanje kako bi definirali prirodu takvih razlika, pa su za potrebe istraživanja konstruirali skalu sačinjenu od sedam podskala za ispitivanje razvijenosti osnovnih snaga ličnosti iz Eriksonove teorije. Autori navode da cijeli upitnik mjeri jedan generalni faktor, za koji smatraju da je vjerojatno identitet u globalnom smislu, tj.

integrirani sustav Eriksonovih snaga ličnosti (Ochse i Plug, 1986.). Navedeni instrument, koji se smatra jednom od najpoznatijih mjera psihosocijalnoga razvoja (Lacković-Grgin i sur., 2002.; Tucak i Nekić, 2007.), procjenjuje ishod svake krize na jednoj dimenziji tako da svaku snagu ličnosti zahvaća jednom podskalom. Po mišljenju ovih autora, to je u skladu s Eriksonovim tretiranjem svake snage kao jedinstvenoga balansa između pozitivnih i negativnih elemenata određene krize (Ochse i Plug, 1986.). Međutim, kao problem ovog instrumenta i sličnih instrumenata ističe se nezadovoljavajuće međusobno razlikovanje podskala koje obuhvaćaju pojedine stadije Eriksonova modela. Takve interkorelacije upozoravaju na problem diskriminativne valjanosti podskala (Tucak i Nekić, 2007.).

Istraživanja pokazuju da su pozitivni ishodi psihosocijalnih kriza značajno povezani s raznim mjerama psihološke dobrobiti, kao što su samopoštovanje i zadovoljstvo životom (Ochse i Plug, 1986.; Tucak i Nekić, 2007.). Stoga Eriksonova koncepcija ličnosti potencijalno predstavlja osnovicu za razumijevanje i tumačenje psihološkoga funkcioniranja mladih osoba. U organiziranju dostignuća koje je Erikson smatrao vrlo važnima, kao što su uspješni socijalni odnosi, vrlo važnu ulogu imaju emocije (Berk, 2008.). Teorije koje razmatraju procesiranje emocionalnog iskustva (Goleman, 1997.) i ranija istraživanja upućuju na povezanost između emocionalnih vještina i razvoja ličnosti u tumačenju uspjeha u socijalnim odnosima (Mayer i sur., 2004.), zbog čega je u ovo istraživanje uključen i konstrukt emocionalne kompetentnosti, proizašao iz emocionalne inteligencije.

U znanstvenoj literaturi emocionalna inteligencija pojavljuje se ranih 1990-ih, za što su zaslužni autori koncepta Salovey i Mayer (1990.), koji su nakon nekoliko godina istraživanja i teorijskog usavršavanja prvotnoga modela objavili verziju koja pokazuje odnos i međusobnu zavisnost vještina uključenih u konstrukt. Model uključuje četiri sposobnosti predane prema složenosti, od jednostavnijih (zapažanje i izražavanje emocija) do složenijih (svjesnost, refleksivnost i regulacija emocija). Na području mjerenja individualnih razlika razvila su se dva pristupa: konceptualizacija konstrukta kao sposobnosti (mjerene testovima) i kao osobine ličnosti (ispitivane upitnicima). U procjenjivanju emocionalne inteligencije kao sposobnosti vrednuje se uradak pojedinca u problemskim zadacima s pomoću psihologijskih instrumenata koji izravno mjere sposobnost osobe za npr. identificiranje emocija na licu ili slici, a odgovor sudionika procjenjuje se u odnosu na kriterij (Mayer i sur., 2004.). Budući da postoje znatne poteškoće u određivanju točnih, odnosno netočnih, odgovora u ovakvim testovima, što je ujedno i glavni metodološki problem

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 20 (2011),
BR. 3 (113),
STR. 729-750

JOZIĆ, S., MILAS, G.,
MLAČIĆ, B.:
ODNOS ERIKSONOVIH...

testova EI, u ovom radu metoda procjene individualnih razlika proizlazi iz pristupa konceptualizacije emocionalne inteligencije kao osobine ličnosti. Emocionalna inteligencija kao osobina ličnosti pokazala se povezanom s postojećim osobinama ličnosti iz peterofaktorskoga modela (McCrae i Costa, 1987.), pogotovo s ekstraverzijom i otvorenošću za iskustva (Takšić i sur., 2006.; Mayer i sur., 2004.). No neki autori smatraju da je ta veza logična, jer osobine ličnosti uključuju u velikoj mjeri emocionalno funkcioniranje, ali ne i presnažna da ne dopušta i samostalan doprinos emocionalne inteligencije objašnjavanju prilagođenoga funkcioniranja pojedinca (Faria i sur., 2006.). Usprkos opravdanom prigovoru vjerodostojnosti samoprocjena vlastitih emocionalnih sposobnosti i visokoj korelaciji s dimenzijama ličnosti, mjere emocionalne inteligencije kao osobine ličnosti široko su razvijane i primjenjivane. Tako je istraživanje Takšića (1998.) zapaženo istraživanje u Hrvatskoj, koje pokazuje da je konstrukt emocionalne inteligencije moguće dovoljno precizno operacionalizirati u formi samoprocjene vlastitih sposobnosti. U tom radu cilj je bio provjeriti osnovanost, opravdanost i korisnost konstrukta emocionalne inteligencije u teorijskom okviru modela Mayera i Saloveya (1997.). Rezultat rada jest Upitnik emocionalne inteligencije UEK-136 (Takšić, 1998.), čija je skraćena verzija, UEK-45 (Takšić i sur., 2006.), primijenjena na više od 7000 ispitanika različite dobi i spola, s ciljem međukulturne provjere konvergentne i divergentne valjanosti (Faria i sur., 2006.). Rezultati su uspoređeni s konstruktima socijalnih vještina, empatijom i samopoimanjem, a dobivene povezanosti iznosile su između 0,30 i 0,50, što podržava ideju o divergentnoj valjanosti konstrukta emocionalne kompetentnosti (Takšić i sur., 2006.). Isto tako, dobivene su visoke korelacije s recipročnim konstruktom, kao što je aleksitimija, što ide u prilog konvergentnoj valjanosti. Prognostička valjanost spomenutog upitnika provjerena je korelacijama sa zadovoljstvom životom i različitim aspektima empatije. Pritom se u hijerarhijskoj regresijskoj analizi pokazao značajan doprinos skala Upitnika emocionalne kompetentnosti objašnjenju varijance zadovoljstva životom, povrh nekih skala samopoimanja i skala iz konstrukta socijalnih vještina. Spomenimo još, glede samog imena Upitnika emocionalne kompetentnosti, česte prigovore da se inteligencija može mjeriti jedino testovima sposobnosti, zbog kojih autor kao primjereniji naziv uvodi sintagmu emocionalna kompetentnost (Takšić i sur., 2006.). Osim što autori objašnjavaju da je to u skladu s početnom idejom o razlozima postojanja emocionalne inteligencije i važnosti takvih kompetencija u svakodnevnom životu ljudi, i drugi istraživači ističu opravdanost razlikovanja pojmova emocionalne inteligencije i emocionalne kompetentnosti (Petrides i Furnham, 2000.). Buckley

i sur. (2003.) daju prednost emocionalnoj kompetentnosti jer smatraju da je to konstrukt koji, za razliku od emocionalne inteligencije, uzima u obzir i značajne utjecaje razvojne povijesti pojedinca (npr. kvalitetu privrženosti), sustav vjerovanja i vrijednosti pojedinca, kao i dinamičnost konteksta u emocionalnom funkcioniranju. No, s druge strane, takvo definiranje dovodi do već spomenute problematike preklapanja s postojećim konstruktima, posebice dimenzijama ličnosti, što nas upućuje na to da je nužan oprez u tumačenju nalaza istraživanja koja se služe skalama samoprocjene emocionalne inteligencije.

Iz perspektive istraživača emocionalne inteligencije, osoba koja posjeduje opisane sposobnosti smatra se dobro prilagođenom i emocionalno vještom, dok ona koja ih ne posjeduje u određenoj mjeri može biti prikraćena u emocionalnom i socijalnom funkcioniranju (Mayer i sur., 2004.; Lopes i sur., 2005.). Područje međuljudskih odnosa, koje je od posebnog interesa za ovo istraživanje, uključuje ponašanje, osjećaje i doživljaje pojedinca u romantičnim vezama konceptualiziranim pojmom privrženosti u odrasloj dobi.

Privrženost je snažna emocionalna povezanost koju pojedinac ima s bliskim osobama i koja izaziva ugodu i radost kada je s njima u interakciji (Berk, 2008.). Za teorijsko uobličavanje konstrukta privrženosti najzaslužniji je Bowlby (1969.), koji predviđa da će rana sigurnost pozitivno utjecati na kasniji psihosocijalni razvoj. Teorijska osnova takvih nagađanja jest Bowlbyjev (1969.) koncept unutarnjih radnih modela, koji pretpostavlja da ljudi sa sigurnim modelom odnosa uspostavljenih sa značajnim drugima i u novim odnosima očekuju podršku i zadovoljstvo, a njihova implicitna pravila za ponašanje prema drugima čine ih otvorenima i pozitivnima. Uz to, neki autori (Bartholomew i Horowitz, 1991.) za objašnjenje privrženosti smatraju važnim razlikovanje radnoga modela koji pojedinac ima o sebi i modela koji ima o drugim ljudima. Te dvije dimenzije čine osnovu iz koje proizlaze četiri tipa privrženosti, ovisno o tome ima li pojedinac pozitivan ili negativan model sebe, odnosno drugih. Proveden je niz istraživanja koja su proučavala procese razvijanja i održavanja emocionalnih veza u bliskim odnosima kroz pojam privrženosti (Simpson, 1990.; Simpson i sur., 2003.).

Istodobno s razvojem modela, istraživači su unapređivali instrumente, od kojih je važno istaknuti Inventar iskustava u bliskim vezama autora Brennana i sur. (1998.), skalu temeljenu na jedinstvenoj faktorskoj analizi svih dotad poznatih skala samoprocjene privrženosti primijenjenih na velikom uzorku odraslih ispitanika. Osim što se smatra jednom od najboljih mjera privrženosti u odrasloj dobi, ovaj je instrument istaknut zato što je u istraživanjima (Fralej i Waller, 1998.) pri-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 20 (2011),
BR. 3 (113),
STR. 729-750

JOZIĆ, S., MILAS, G.,
MLAČIĆ, B.:
ODNOS ERIKSONOVIH...

mijećeno da je privrženost u odrasloj dobi najbolje mjeriti i konceptualizirati u terminima dimenzija, a ne kategorijalnih varijabli. Razlog za to jest veća pouzdanost, valjanost i osjetljivost dimenzionalnih mjera. Koristeći se postojećim mjerama samoprocjene privrženosti, koje se temelje na kategorijama, autori (Brennan i sur., 1998.) identificirali su dvije dimenzije privrženosti: anksioznost i izbjegavanje. Dimenzija anksioznosti odnosi se na ponašanja tipična za ambivalentni stil privrženosti, kao što su strah od napuštanja i potreba za ekstremnom bliskošću, što upućuje na povezanost te dimenzije s modelom o sebi (Kamenov i Jelić, 2003.). Dimenzija izbjegavanja bliskosti usko je povezana s modelom o drugima, a odnosi se na doživljaj neugode zbog bliskosti i ovisnosti o drugima. Teorijske postavke razlikovanja izbjegavajuće i anksiozne dimenzije privrženosti tiču se upravo nepodudarnosti između procesa koji određuju model o sebi, s jedne, i model o drugima, s druge strane (Bartholomew i Horowitz, 1991.). Postojanje različitosti u procesima koji dovode do ponašanja tipičnog za određenu dimenziju privrženosti nalaz je na koji upozoravaju i koji pokušavaju objasniti i drugi autori (MacDonald, 1999.; Simpson i sur., 2003.).

Mnoga istraživanja svjedoče o tome da Eriksonova teorija o psihosocijalnom razvoju ličnosti može pružiti objašnjenja za vrlo različite pojave i ponašanja koja susrećemo kod mladih ljudi (Ochse i Plug, 1986.; Tucak i Nekić, 2007.). U ovom radu usmjerili smo se na ponašanja vezana uz emocionalno funkcioniranje, konkretnije, pokušali smo istražiti ulogu emocionalne kompetentnosti i dimenzija privrženosti u ljubavnim vezama u okvirima Eriksonove teorije. Naravno, naglasak je na utvrđivanju odnosa između spominjanih konstrukata, koje ima za cilj povećati razumijevanje procesa povezanih s određenim obrascem privrženosti u ljubavnoj vezi.

Emocionalna kompetentnost i razvoj ličnosti, kako pokazuju brojna istraživanja, uvelike utječu na privrženost. Goleman (1997.) tako navodi da brojni dokazi potvrđuju kako osobe koje imaju visoko razvijene emocionalne sposobnosti, koje dobro poznaju i upravljaju vlastitim osjećajima i koje iščitavaju i učinkovito reagiraju na osjećaje drugih imaju prednost u mnogim područjima. Višestruko je potvrđena i pretpostavka o povezanosti emocionalne inteligencije i trajanja, zadovoljstva i stabilnosti ljubavne veze (Zeidner i Kaluda, 2008.; Šverko i sur., 2008.). U ovom istraživanju kao pokazatelj kvalitete romantične veze koristili smo se konstruktom privrženosti, jer je nizom istraživanja potvrđeno da su sigurno privrženi partneri intimniji te da njihove veze bolje funkcioniraju (Simpson, 1990.; Tadinac i sur., 2007.). U istraživanju privrženosti u romantičnim vezama važno bi mjesto mogla imati i Eriksono-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 20 (2011),
BR. 3 (113),
STR. 729-750

JOZIĆ, S., MILAS, G.,
MLAČIĆ, B.:
ODNOS ERIKSONOVIH...

va teorija razvoja ličnosti, koja uspješno uspostavljeni identitet smatra temeljem razvoja vrline vjernosti, nužne za kvalitetnu vezu (Erikson, 1976.; Markstrom i Kalmanir, 2001.; Markstrom i sur., 1998.).

U skladu s prethodno iznesenim teorijskim razmatranjima i pregledom empirijskih istraživanja, cilj je ove studije ispitati odnos Eriksonovih osnovnih snaga ličnosti, emocionalne kompetencije i dimenzija privrženosti. Mlađa odrasla dob razdoblje je u kojem je jedno od gorućih pitanja upravo pitanje intimnih veza. Uz uspješnost prolaska kroz razvojne stadije, pretpostavljamo da je i emocionalna kompetentnost konstrukt koji može pridonijeti objašnjavaњу dimenzija privrženosti u ljubavnoj vezi.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 296 studenata od 19 do 30 godina, pri čemu je prosječna dob iznosila $M=21,89$. Muških sudionika bilo je 103, a ženskih 193. Od ukupnoga broja sudionika, 124 studira na Hrvatskim studijima (11 studenata i 133 studentice), 50 na Fakultetu elektrotehnike i računarstva (42 studenta i 8 studentica), 49 na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu (4 studenta i 45 studentica), 36 na Ekonomskom fakultetu (9 studenata i 27 studentica), a 37 studenata studira na Veleučilištu Velika Gorica. Većina sudionika studirala je na 3. ili 4. godini studija.

Instrumenti

Eriksonova skala (ES) (Ochse i Plug, 1986.) jedna je od najpoznatijih skala za ispitivanje psihosocijalnoga razvoja po modelu Eriksonove teorije ličnosti. Originalna skala sadrži sedam podskala Likertova tipa s pet stupnjeva za procjenu uspjeha u rješavanju kriza prvih sedam stadija razvoja. Ochse i Plug (1986.) izvješćuju da se koeficijenti pouzdanosti alfa pojedinih podskala kreću u vrijednostima od 0,51 (za podskalu inicijative) do 0,84 (za podskalu identiteta). O postupku prevođenja upitnika s engleskog na hrvatski jezik te o prvim rezultatima njegove primjene na uzorcima hrvatskih sudionika izvješćuju Lacković-Grgin i suradnici (2002.). Naknadno su formirane reducirane verzije podskala koje su pokazale veću pouzdanost (Tucak i Nekić, 2007.). Zbog toga i zbog podudarnosti uzorka primijenili smo ih u ovom istraživanju. Uzeli smo samo prvih 6 podskala, jer su sudionici s obzirom na dob, u najboljem slučaju, dosegli razinu razvoja intimnosti. Instrument sadrži sljedeće podskale: 1. povjerenje – 5 čestica, 2. nezavisnost – 6 čestica, 3. inicijativa – 9 čestica, 4. produktivnost – 11 čestica, 5. identitet – 11 čestica, 6. intimnost – 6 čestica.

● **TABLICA 1**
Osnovni deskriptivni podaci skala upotrijebljenih u analizi (N=296)

U Tablici 1 prikazani su osnovni deskriptivni podaci varijabli provedenog istraživanja, tj. srednje vrijednosti i pripadajuća raspršenja odgovora na pojedinim mjerama, kao i pouzdanosti pojedinih skala.

Skala	Teorijski raspon rezultata	M	SD	α
Podskala Povjerenje	5 – 25	18,28	3,68	0,62
Podskala Nezavisnost	6 – 30	23,17	4,28	0,75
Podskala Inicijativa	9 – 45	33,96	4,72	0,68
Podskala Produktivnost	11 – 55	42,14	6,55	0,81
Podskala Identitet	11 – 55	39,55	7,20	0,82
Podskala Intimnost	6 – 30	24,74	4,17	0,75
Eriksonova skala	48 – 240	182,29	23,32	0,92
Uočavanje i razumijevanje emocija	15 – 75	55,14	7,11	0,88
Izražavanje i imenovanje emocija	14 – 70	51,86	7,47	0,86
Regulacija i upravljanje emocijama	16 – 80	60,54	5,93	0,72
Emocionalna kompetentnost	45 – 225	167,57	16,12	0,90
Skala izbjegavanja	9 – 63	22,86	10,05	0,86
Skala anksioznosti	9 – 63	28,71	9,85	0,81

Razmatrajući iznos Cronbachova alfa-koeficijenta pojedine podskale Eriksonova instrumenta, primjećujemo da je pouzdanost prihvatljiva, iako nešto niže vrijednosti bilježimo na podskali povjerenja i inicijativnosti. Rezultati se poklapaju s iznosima pouzdanosti dobivenima u originalnom istraživanju Ochse i Plugu (1986.), gdje je gotovo svaka podskala imala veći broj čestica. S obzirom na dobro znane poteškoće u operacionalizaciji Eriksonovih konstrukata (Tucak i Nekić, 2007.), ove vrijednosti koeficijenata pouzdanosti mogu se smatrati prihvatljivima.

Upitnik emocionalne kompetentnosti (UEK-45; Takšić, 2002.) skraćena je verzija Upitnika emocionalne inteligencije UEK-136 (Takšić, 1998.), konstruiranog po modelu Saloveya i Mayera (1990.). Sadrži tri podskale koje imaju namjeru procjenjivati: sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija (15 čestica), sposobnost izražavanja i imenovanja emocija (14 čestica), sposobnost regulacije i upravljanja emocijama (16 čestica). Psihometrijske osobine UEK-45 uglavnom su dobre, pa je tako dobivena pouzdanost cijelog upitnika u različitim uzorcima do sada iznosila od 0,88 do 0,92. Pouzdanosti pojedinačnih skala također su prihvatljive (Takšić i sur., 2006.). Konvergentna i divergentna valjanost UEK-45 provjerena je na korelacijama sa skalama samoprocjena vlastite EI (Schutte skala emocionalne inteligencije – SEIS i Torontske skale aleksitimije – TAS-20) i onima sličnih konstrukata (Takšić i sur., 2006.).

Pouzdanost cijelog Upitnika emocionalne kompetentnosti i pojedinih podskala, dobivena na našem uzorku (Tablica 1),

prihvatljiva je i potpuno u skladu s ranijim istraživanjima, koja su u različitim uzorcima bilježila vrijednosti od 0,72 do 0,92 (Takšić i sur., 2006.; Faria i sur., 2006.).

Modificirani Brennanov Inventar iskustava u bliskim vezama (Kamenov i Jelić, 2003.) jest mjera privrženosti prema ljubavnim partnerima u odrasloj dobi. Originalni Inventar iskustava u bliskim vezama (*Experiences in Close Relationships Inventory*, Brennan i sur., 1998.) sastoji se od 36 čestica raspoređenih na dvije podskale: Skali anksioznosti i Skali izbjegavanja. Rezultat na inventaru ne prikazuje se sumarno, nego po dimenzijama anksioznosti i izbjegavanja. *Anksioznost* se odnosi na strah od odbijanja ili napuštanja, dok se *izbjegavanje* odnosi na doživljaj neugode zbog bliskosti i ovisnosti o drugima. U ovom istraživanju upotrijebljena je modificirana forma inventara, koja sadrži 18 čestica – po 9 na svakoj dimenziji. Faktorska analiza pokazala je da faktorska struktura modificirane forme odgovara strukturi originalne skale, što znači da mjeri isti konstrukt kao i originalna skala (Kamenov i Jelić, 2003.). Autorice (Kamenov i Jelić, 2003.) izvještavaju da su pouzdanosti (izražene Cronbachovim alfa-koeficijentom) pojedinih dimenzija skale zadovoljavajuće i iznose 0,78 (za oba spola) za dimenziju anksioznosti te 0,83 za muškarce i 0,80 za žene na dimenziji izbjegavanja.

Pouzdanosti pojedinih dimenzija Brennanova inventara iskustva u bliskim vezama dobivene u ovom istraživanju zadovoljavajuće su i iznose 0,81 za dimenziju anksioznosti te 0,86 za dimenziju izbjegavanja, čime su gotovo identične s onima dobivenim u istraživanju koje je za cilj imalo validaciju primijenjenoga instrumenta privrženosti (Kamenov i Jelić, 2003.).

Postupak

Istraživanje je provedeno u travnju i svibnju 2009. Upitnici su primijenjeni grupno u sklopu nastave određenih kolegija, u dogovoru s profesorima tih kolegija, kao i upravom pojedinačnog fakulteta. Uz verbalno izrečenu standardnu uputu, svaki je upitnik sadržavao i pismenu uputu o načinu ispunjavanja. Ispitanicima je zajamčena anonimnost uz motivirajuće kratko objašnjenje cilja ispitivanja. Prosječno vrijeme primjene instrumenata bilo je 15 – 20 minuta.

REZULTATI I RASPRAVA

U Tablici 2 prikazani su podaci o povezanosti između pojedinih osnovnih snaga (ili podskala) ličnosti prvih šest stadija Eriksonova modela.

Svi Pearsonovi koeficijenti korelacije iznosom su pozitivni i statistički značajni, što znači da postoje značajne interkorelacije osnovnih snaga proizašlih iz Eriksonova modela. Utvr-

● **TABLICA 2**
Interkorelacije Eriksonovih osnovnih snaga ličnosti (N=296)

Skala	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Podskala Povjerenje	1						
2. Podskala Nezavisnost	0,65**	1					
3. Podskala Inicijativa	0,29**	0,36**	1				
4. Podskala Produktivnost	0,52**	0,55**	0,58**	1			
5. Podskala Identitet	0,66**	0,70**	0,29**	0,59**	1		
6. Podskala Intimnost	0,60**	0,56**	0,28**	0,52**	0,62**	1	
7. Eriksonova skala	0,77**	0,79**	0,60**	0,83**	0,85**	0,73**	1

** $p < 0,01$

đene korelacije izraženije su u odnosu na one dobivene u drugim usporedivim istraživanjima (Lacković-Grgin i sur., 2002.; Tucak i Nekić, 2007.; Ochse i Plug, 1986.) te ozbiljno upozoravaju na problem diskriminativne valjanosti podskala koje zahvaćaju pojedine Eriksonove snage ličnosti. Usprkos tumačenjima da je teorijski opravdano postojanje zajedničkoga faktora koji pridonosi objašnjenju varijance snaga koje se teorijski razvijaju u djetinjstvu i pretpostavkama da se osnovne snage ličnosti u određenoj mjeri razvijaju paralelno, pri čemu su međusobno ovisne (Ochse i Plug, 1986.), smatramo to nalazom koji otežava donošenje valjanih zaključaka o odnosu Eriksonovih snaga ličnosti i emocionalne kompetencije. No, usprkos tome, smatramo da je korisno utvrditi vezu pojedine Eriksonove snage s emocionalnom kompetentnosti i dimenzijama privrženosti.

Promotrimo međusobne povezanosti Eriksonovih snaga u svjetlu teorijskih očekivanja i ranijih istraživanja! U prilog dobivenoj visokoj povezanosti između snaga identiteta i nezavisnosti ($r=0,70$; $p < 0,01$) te između identiteta i povjerenja ($r=0,66$; $p < 0,01$) spomenimo da istraživanja pokazuju kako mladi ljudi koji ulaze u adolescenciju sa slabim osjećajem povjerenja imaju poteškoća u nalaženju ideala u koje će vjerovati, dok se oni sa slabom autonomijom vjerojatno ne angažiraju u aktivnom istraživanju, koje je potrebno kako bi se izabralo između više mogućnosti (Fulgosi, 1987.; Berk, 2008.). Dobivena visoka povezanost između dviju najranijih snaga – povjerenja i nezavisnosti ($r=0,65$; $p < 0,01$) – također je očekivana, jer su to stadiji u kojima zajedničku i najveću ulogu ima priroda roditeljskih postupaka (Larsen i Buss, 2008.).

Konstrukt inicijativnosti pokazao se najmanje povezanim s preostalim konstruktima psihosocijalnoga razvoja, izuzev produktivnosti, s kojom je sadržajno povezan ($r=0,58$; $p < 0,01$), što je u skladu s očekivanjem, jer je zabilježeno da inicijativne osobe pokazuju i visoku razinu produktivnosti (Lacković-Grgin i sur., 2002.). Zanimljiva je umjerena povezanost intimnosti i produktivnosti ($r=0,52$; $p < 0,01$), koja je dobivena i u

ranijim istraživanjima na sukladnom uzorku (Lacković-Grgin i sur., 2002.), a pritom se, porastom dobi sudionika, pokazala sve manje izraženom (Tucak i Nekić, 2007.). Takvi podaci eventualno sugeriraju važnost razvojnih tema produktivnosti i intimnosti za ličnost sudionika rane odrasle dobi, koja se onda manifestira u dobivenoj korelaciji.

Intimnost je visoko povezana s identitetom ($r=0,62$; $p<0,01$), pri čemu isto nije dobiveno u ranijem istraživanju na uzorku mlađih odraslih (Lacković-Grgin i sur., 2002.). No nalaz nije neobičan ako uzmemo u obzir da sudionici postižu najviše vrijednosti upravo na podskali intimnosti i tako procjenjuju da najuspješnije imaju razriješenu krizu stadija na kojem se trenutno nalaze, pa je moguće da smo svojim uzorkom obuhvatili sudionike koji snagu intimnosti imaju prilično integriranu u ličnost. Nadalje, postoje mnogi radovi koji pokazuju čvrstu vezu intimnosti i identiteta – i u konceptualnom, i u empirijskom smislu (Markstrom i Kalmanir, 2001.; Adams i sur., 2006.) – štoviše, Erikson (1976.) smatra da je za intimnost nužan upravo jak osjećaj identiteta. Također, neki autori sugeriraju i dokazuju da kod žena postoji preklapanje tih dviju snaga (Hodgson i Fischer, 1979.; Gilligan, 1993.), a treba imati na umu i da je u našem uzorku dvostruko više žena. Konačno, visoke interkorelacije osnovnih snaga ličnosti očekivane su u terminima Eriksonove teorije, posebice pošto su sudionici razvojno prošli kroz stadij krize identiteta, ali u pogledu odgovora na probleme ovoga rada i uvođenja svake snage kao zasebnog prediktora one su otežavajući čimbenik.

Umjerena pozitivna korelacija sličnog iznosa dobivena je između sve tri vještine emocionalne kompetentnosti, pa se iz Tablice 3 vidi opravdanost formiranja ukupnoga rezultata kao mjere opće emocionalne kompetentnosti.

↻ **TABLICA 3**
Interkorelacije pojedinih sposobnosti emocionalne kompetentnosti (N=296)

Skala	1.	2.	3.
1. Uočavanje i razumijevanje emocija	1		
2. Izražavanje i imenovanje emocija	0,44**	1	
3. Regulacija i upravljanje emocijama	0,38**	0,45**	1
Emocionalna kompetentnost	0,78**	0,82**	0,75**

** $p<0,01$

U Tablici 4 prikazani su koeficijenti korelacije između Eriksonovih osnovnih snaga ličnosti i vještina emocionalne kompetentnosti. Dobivene su značajne i umjereno visoke korelacije Eriksonovih osnovnih snaga ličnosti i emocionalne kompetentnosti, što je očekivan nalaz koji potvrđuje da se emocije u različitom kontekstu i odnosima nalaze u skalama ličnosti (Takšić, 1998.), ali u regresijskoj analizi, zbog multikolinear-

● **TABLICA 4**
Pearsonovi koeficijenti korelacije između Eriksonovih osnovnih snaga ličnosti i vještina emocionalne kompetentnosti (N=296)

nosti, otežava izoliranje učinaka pojedinih prediktora. Istaknimo da promatrajući ukupnu mjeru psihosocijalnoga razvoja i mjeru emocionalne kompetencije, one dijele oko 21% varijance, što upućuje na značajno preklapanje nominalno različitih konstrukata. Važno je pritom spomenuti da su u najvišoj korelaciji s emocionalnom kompetentnosti podskale produktivnost ($r=0,46$; $p<0,01$) i inicijativa ($r=0,43$; $p<0,01$).

Skala	Podskala						Eriksonova skala
	Povjerenje	Neza- visnost	Inicijativa	Produk- tivnost	Identitet	Intimnost	
Uočavanje i razumijevanje emocija	0,02	0,07	0,20**	0,19**	0,07	0,09	0,15
Izražavanje i imenovanje emocija	0,25**	0,27**	0,33**	0,42**	0,29**	0,34**	0,44**
Regulacija i upravljanje emocijama	0,36**	0,32**	0,50**	0,50**	0,29**	0,32**	0,50**
Emocionalna kompetentnost	0,27**	0,28**	0,43**	0,46**	0,28**	0,34**	0,46**

** $p<0,01$

Razmatrajući odnos Eriksonovih osnovnih snaga, emocionalne kompetentnosti i privrženosti u ljubavnim vezama, proveli smo korelacijsku analizu, a dobiveni rezultati prikazani su u Tablici 5

Sve osnovne snage ličnosti značajno su negativno povezane s obje dimenzije privrženosti. Umjereno visoka negativna korelacija dobivena je između dimenzije anksioznosti i prvih dviju snaga ličnosti (anksioznost i povjerenje: $r=-0,54$; $p<0,01$; anksioznost i nezavisnost: $r=-0,55$; $p<0,01$), a sličnog je iznosa povezanost između anksioznosti i podskale identiteta ($r=-0,50$; $p<0,01$).

● **TABLICA 5**
Pearsonovi koeficijenti korelacije između dviju dimenzija privrženosti, Eriksonovih snaga ličnosti i vještina emocionalne kompetentnosti (N=296)

Skala	Skala anksioznosti	Skala izbjegavanja
Podskala Povjerenje	-0,54**	-0,23**
Podskala Nezavisnost	-0,55**	-0,24**
Podskala Inicijativa	-0,14**	-0,22**
Podskala Produktivnost	-0,31**	-0,24**
Podskala Identitet	-0,50**	-0,31**
Podskala Intimnost	-0,37**	-0,41**
Eriksonova skala	-0,48**	-0,36**
Uočavanje i razumijevanje emocija	-0,06	-0,02
Izražavanje i imenovanje emocija	-0,13*	-0,36**
Regulacija i upravljanje emocijama	-0,23**	-0,10
Emocionalna kompetentnost	-0,19**	-0,22**
Skala izbjegavanja	0,15*	1,00

740

** $p<0,01$; * $p<0,05$

● **TABLICA 6**
Rezultati testiranja
značajnosti regresij-
skoga modela pred-
viđanja dimenzije
izbjegavanja bliskosti
u ljubavnim vezama
(kriterij) na temelju
Eriksonovih osnovnih
snaga ličnosti i
vještina emocionalne
kompetentnosti
(prediktori) (N=296)

Dimenzija izbjegavanja bliskosti najveću povezanost postiže sa snagom intimnosti ($r=-0,41$; $p<0,01$). Što se tiče vještina emocionalne kompetentnosti, najveće dobivene značajne povezanosti jesu između sposobnosti regulacije emocija i dimenzije anksioznosti ($r=-0,23$; $p<0,01$) te između izražavanja emocija i dimenzije izbjegavanja bliskosti ($r=-0,36$; $p<0,01$).

S obzirom na ciljeve istraživanja, provedena je hijerarhijska regresijska analiza s dimenzijom izbjegavanja bliskosti kao kriterijskom varijablom. Ukupno 9 prediktora grupirano je u dvije skupine. Redoslijed ulaska varijable u regresijsku analizu određen je prema teorijskoj utemeljenosti o određenosti varijabli, nezavisno o privrženosti koja se javlja u ljubavnim vezama. Tako prvoj skupini varijabli pripada šest Eriksonovih snaga ličnosti, dok drugoj skupini pripadaju vještine emocionalne kompetentnosti. S prvih šest uključenih varijabli koeficijent multiple korelacije iznosi 0,442, što znači da se njima može objasniti 19,5% varijance kriterija izbjegavajuće privrženosti (Tablica 6). Sljedeći blok varijabli koji smo uključili odnosi se na tri vještine emocionalne kompetentnosti, a njegovim uključivanjem značajno smo povećali postotak objašnjene varijance na 26,5% ($\Delta F=7,59$; $p<0,01$).

Model	R	R ²	R ² _{kor}	ΔR^2	ΔF
1 Eriksonove osnovne snage	0,442	0,195	0,176	0,195	9,87**
2 Emocionalna kompetentnost	0,515	0,265	0,237	0,069	7,59**

Prediktori	b	standardna pogreška	β	t	p
1 Eriksonove osnovne snage					
Podskala Povjerenje	0,24	0,23	0,09	1,030	0,34
Podskala Nezavisnost	0,18	0,21	0,07	0,839	0,40
Podskala Inicijativa	-0,25	0,15	-0,12	-1,606	0,11
Podskala Produktivnost	0,02	0,13	0,01	0,123	0,90
Podskala Identitet	-0,21	0,13	-0,14	-1,600	0,11
Podskala Intimnost	-1,00	0,19	-0,39	-5,240	0,00
2 Emocionalna kompetentnost					
Podskala Povjerenje	0,12	0,22	0,04	0,538	0,59
Podskala Nezavisnost	0,25	0,20	0,10	1,218	0,22
Podskala Inicijativa	-0,28	0,15	-0,13	-1,809	0,07
Podskala Produktivnost	0,08	0,13	0,05	0,596	0,55
Podskala Identitet	-0,20	0,12	-0,14	-1,581	0,12
Podskala Intimnost	-0,88	0,19	-0,35	-4,693	0,00
Uočavanje i razumijevanje emocija	0,11	0,09	0,08	1,278	0,20
Izražavanje i imenovanje emocija	-0,43	0,09	-0,33	-4,614	0,00
Regulacija i upravljanje emocijama	0,26	0,12	0,16	2,146	0,03

** $p<0,01$

od 9 uključenih prediktora značajno pridonosi objašnjenju varijance kriterija (Tablica 6). U prvom koraku analize *intimnost* je jedini statistički značajan prediktor, koeficijent kojega iznosi $-0,39$ ($t=-5,24$; $p<0,05$).

U drugom koraku modela uočljivo je da značajan doprinos u objašnjenju varijance kriterija, uz spomenutu intimnost, ima varijabla Izražavanje i imenovanje emocija ($\beta=-0,33$; $t=-4,614$; $p<0,05$). Dakle, ispitanici koji su intimniji u bliskim odnosima i bolje izražavaju svoje emocije manje su skloni izbjegavanju bliskosti u ljubavnim vezama. Zanimljivo je primijetiti, s obzirom na pozitivan predznak regresijskoga koeficijenta varijable Regulacija i upravljanje emocijama ($\beta=0,16$), postojanje supresijskog učinka ove varijable. Naime, ova varijabla ne značajno korelira s kriterijem (Tablica 5), a umjereno je povezana s ostalim prediktorima (Tablica 3 i 4). Stoga je jasno kako je za povećanje višestruke korelacije, kojoj pridonosi ova varijabla, "zaslužna" njezina mogućnost predviđanja varijance drugih prediktora, a ne povezanost s kriterijem.

Što se tiče usklađenosti teorije i takvih nalaza, ističemo da je i sadržajno i teorijski potpuno očekivana važnost intimnosti u objašnjenju izbjegavanja bliskosti u intimnim vezama. Naime, sam Erikson (1976.) objašnjava da se na osnovi povoljnoga rješenja krize intimnosti javlja vrlina ljubavi, kao psihosocijalna snaga, a da nepovoljno rješenje krize predstavlja izolaciju od drugih ljudi, odnosno izbjegavanje bliskosti u intimnim vezama. Erikson to tumači identitetom, koji smatra nužnim za bliske odnose u smislu vrline vjernosti, koja se javlja na osnovi uspješno uspostavljenog identiteta (Markstrom i sur., 1998.). Zapravo, čini se smislenim reći da su snaga intimnosti i izbjegavanje bliskosti dva suprotna pola konstrukta u čijoj se teorijskoj podlozi nalaze isti procesi. Markstrom i Kalmanir (2001.) pronalaze značajnu povezanost između podskale ljubavi konceptualizirane u terminima Eriksonove vrline i psihosocijalnoga stadija intimnosti, pri čemu one dijele oko 29% varijance. Prema nekim autorima (MacDonald, 1999.), konceptualno bliski konstrukt izbjegavanja bliskosti, na suprotnome polu, u ljubavnim je vezama ljubav i toplina, što nas opet dovodi do zaključka o usklađenosti dobivenih rezultata s literaturom. Istaknimo još da je u skladu s Eriksonovom teorijom (Ochse i Plug, 1986.) nalaz da ona snaga ličnosti koja je trenutačno aktualna u smislu razvojnoga stadija najviše bude povezana s mjerama psihološke prilagodbe (u našem slučaju, s dimenzijom izbjegavanja bliskosti).

Istraživanje provedeno na uzorku studenata koje je ispitalo odnos sposobnosti izražavanja emocija i stila odrasle privrženosti po modelu Bartholomewove (Searle i Meara, 1999.) pokazuje da osjećaje značajno više izražavaju studenti koji su sigurni i anksiozni, naspram onih koji su izbjegavajuće pri-

vrženi, dok se na ostalim emocionalnim vještinama ne razlikuju u tolikoj mjeri. Autori sugeriraju da je moguće kako izbjegavajuću privrženost značajno objašnjava upravo takvo lošije izražavanje emocija, što bi bilo potpuno sukladno s našim rezultatima. Model kojim to objašnjavaju u skladu je s teorijskim tumačenjima i razlikovanjem dimenzija privrženosti. Već smo istaknuli da je dimenzija izbjegavanja usko povezana s negativnim modelom o drugima (Bartholomew i Horowitz, 1991.). Searle i Meara (1999.) uspoređuju taj model s dobivenim različitostima između dimenzija privrženosti u sposobnosti izražavanja emocija te zaključuju da pojedinci koji imaju negativan model drugih (skloni izbjegavanju bliskosti) značajno manje izražavaju emocije. Autorice čak smatraju da bi napredovanje u toj emocionalnoj vještini omogućilo i pomake prema sigurnijoj privrženosti u smislu pozitivnijega modela drugih (Searle i Meara, 1999.). Smatraju da pojedinci koji izbjegavaju bliskost teško izražavaju osjećaje, skrivajući ih, što im ostavlja vrlo malo načina za komunikaciju i potvrđuje njihov negativni model drugih.

Prikupljeni rezultati u skladu su s takvim naglašavanjem važnosti emocionalne inteligencije za objašnjavanje izbjegavanja bliskosti. U prilog tomu spomenimo domaće istraživanje, u kojem je primijenjen UEK-45 na studentima s ciljem ispitivanja povezanosti emocionalne inteligencije i komponenata Sternbergove triangularne teorije ljubavi (Šverko i sur., 2008.). Najviša povezanost dobivena je između sposobnosti izražavanja emocija i intimnosti, gotovo identičnog iznosa kao i u našem radu (ako prihvatimo da je Eriksonova podskala intimnosti konceptualno slična Sternbergovoj). Može se reći da je ta vještina emocionalne kompetentnosti, koju i Takšić (1998.) naziva "mjerom efikasnosti interpersonalne komunikacije", najviše u vezi s procjenama intimnosti studenata, pa odatle zbog ranije objašnjenih razloga i jedina značajno pridonosi objašnjenju dimenzije izbjegavanja bliskosti.

S obzirom na ciljeve istraživanja, provedena je hijerarhijska regresijska analiza s dimenzijom anksioznosti u ljubavnim vezama kao kriterijskom varijablom.

Hijerarhijsku višestruku regresijsku analizu započeli smo uključivanjem bloka varijabli psihosocijalnoga razvoja ličnosti (Tablica 7). S tih prvih šest uključenih varijabli koeficijent multiple korelacije iznosi 0,573, što znači da se njima može objasniti 32,8% varijance kriterija anksiozne privrženosti ($F=19,92$; $p<0,01$).

Sljedeći blok varijabli koji smo unijeli odnosi se na tri vještine emocionalne kompetentnosti, a njime nismo značajno povećali postotak objašnjene varijance ($\Delta F=0,91$; $p>0,01$). Cijelim smo modelom, dakle, objasnili 33,5% varijance kriterija. Najveću i jedinu značajnu važnost pri predikciji dimenzije anksioznosti u ljubavnoj vezi imaju varijable povjerenje ($\beta=-0,29$;

$t=-3,76$; $p<0,05$) i nezavisnost ($\beta=-0,31$; $t=-3,97$; $p<0,05$). Pri tome sposobnosti emocionalne kompetentnosti ne pridonose značajno objašnjenju kriterija dimenzije anksioznosti. Naime, vještine emocionalne kompetentnosti uzete kao prediktor u toj analizi unose vrlo malo jedinstvenih informacija, jer je u svim slučajevima interkorelacija pojedine vještine s drugim prediktorom veća nego sa samim kriterijem (Tablica 4 i 5).

Model	R	R ²	R ² _{kor}	ΔR^2	ΔF
1 Eriksonove osnovne snage	0,573	0,328	0,311	0,328	19,92**
2 Emocionalna kompetentnost	0,579	0,335	0,311	0,007	0,91

Prediktori	b	standardna		t	p
		pogreška	β		
1 Eriksonove osnovne snage					
Podskala Povjerenje	-0,75	0,20	-0,29	-3,76	0,00
Podskala Nezavisnost	-0,73	0,18	-0,31	-3,97	0,00
Podskala Inicijativa	0,08	0,13	0,04	0,61	0,54
Podskala Produktivnost	0,13	0,11	0,09	1,14	0,26
Podskala Identitet	-0,20	0,11	-0,15	-1,83	0,07
Podskala Intimnost	0,12	0,17	0,05	0,75	0,45
2 Emocionalna kompetentnost					
Podskala Povjerenje	-0,74	0,20	-0,28	-3,62	0,00
Podskala Nezavisnost	-0,74	0,18	-0,32	-4,01	0,00
Podskala Inicijativa	0,14	0,14	0,07	0,98	0,33
Podskala Produktivnost	0,15	0,12	0,10	1,30	0,20
Podskala Identitet	-0,21	0,11	-0,16	-1,88	0,06
Podskala Intimnost	0,14	0,17	0,06	0,82	0,41
Uočavanje i razumijevanje emocija	-0,08	0,08	-0,06	-1,02	0,31
Izražavanje i imenovanje emocija	0,04	0,09	0,03	0,48	0,63
Regulacija i upravljanje emocijama	-0,11	0,11	-0,07	-0,98	0,33

** $p<0,01$

TABLICA 7
Rezultati testiranja značajnosti regresijskog modela predviđanja dimenzije anksiozne privrženosti u ljubavnim vezama (kriterij) na temelju Eriksonovih snaga ličnosti i vještina emocionalne kompetentnosti (prediktori) (N=296)

Dobiveni su rezultati u skladu s nalazima istraživanja, koji pokazuju da odrasle osobe koje imaju poteškoća u stvaranju bliskih veza i koje su pretjerano ovisne o osobi koju vole (anksiozne u odnosu) vjerojatno u prve dvije godine života nisu potpuno ovladale zadacima povjerenja i nezavisnosti (Cassidy, 2000.). Također, prvi znakovi empatije pojavljuju se oko druge godine (stadij nezavisnosti), a upravo su empatija i upravljanje vlastitim postupcima dvije emocionalne sposobnosti koje su nužne za profinjeno umijeće održavanja veza (Goleman, 1997.). Naime, anksiozni partneri imaju jaku želju za emocionalnim stapanjem s drugom osobom (za razliku od izbjegavajućih), ali se boje da nisu dovoljno voljeni, što negativno utječe na bliske odnose (Tadinac i sur., 2007.). Uz to, rana iskustva s njegovateljima iz stadija stjecanja povjerenja i nezavisnosti jesu ono što pojedinci internaliziraju u unutarnji rad-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 20 (2011),
BR. 3 (113),
STR. 729-750

JOZIĆ, S., MILAS, G.,
MLAČIĆ, B.:
ODNOS ERIKSONOVIH...

ni model koji determinira njihovu privrženost bliskim osobama tijekom odrasle dobi (Bowlby, 1969.). Također, prema MacDonaldu (1999.), anksioznost u odnosu (operacionalizirana na isti način kao i u našem istraživanju) predstavlja mjeru sigurnosti blisku konstrukt straha od napuštanja, što je jasno iz primjera čestice skale anksiozne privrženosti: "Jako se brinem da ću izgubiti partnera" ili "Brinem se da ću ostati sam/a". Autor zato smatra da ta dimenzija mjeri privrženost, koju opisuje kao sustav zaštite (MacDonald, 1999.). Povećana ranjivost anksioznih pojedinaca u odnosu određuje njihovu potrebu za zaštitom, a proizlazi iz sadržaja i organizacije njihovih radnih modela (Simpson i sur., 2003.), u kojima su glavnu ulogu imali događaji iz stadija nezavisnosti i povjerenja.

ZAKLJUČAK

Iako rezultati ovog istraživanja ne dopuštaju donošenje stabilnih zaključaka zbog problema multikolinearnosti prediktora i upućuju na izraženo preklapanje među konstruktima, regresijske su analize pokazale da u objašnjavanju varijance dimenzija anksioznosti i izbjegavanja bliskosti presudnu važnost imaju različite varijable. Za dimenziju izbjegavanja bliskosti značajnima su se pokazali prediktori snaga intimnosti i sposobnost izražavanja i regulacije emocija, dok su za dimenziju anksioznosti to bile varijable povjerenje i nezavisnost, odnosno osnovne snage ličnosti koje se najranije razvijaju. U objašnjavanju anksioznosti u odnosu sposobnosti emocionalne kompetentnosti nisu se pokazale prediktivnima. Na različitost procesa u podlozi dviju dimenzija privrženosti, koju bismo mogli pretpostaviti ako prihvatimo da dobiveni rezultati nisu posljedica specifičnosti uzorka ili pogreške uzorkovanja, upućuju i druga istraživanja, jednako kao što je predviđa i teorija privrženosti. Već je spomenuto da MacDonald (1999.) dimenziju izbjegavanja bliskosti smatra konceptualno blisku s ljubavi i brigom (u obrnutom smjeru), dok anksioznost u odnosu promatra kao sustav zaštite, te naglašava nužnost razlikovanja dviju dimenzija kao odvojenih sustava. S tim je u skladu naš nalaz da je intimnost važan prediktor izbjegavanja bliskosti, a uspjeh ovladavanja povjerenjem i nezavisnošću dimenzije anksioznosti. Teorijske postavke također razlikuju izbjegavajuću i anksioznu privrženost u terminima nepodudarnosti između modela o sebi i modela o drugima (Bartholomew i Horowitz, 1991.). Dobiveni rezultati sugeriraju da su intimnost i izražavanje emocija varijable važne za privrženost koja je determinirana viđenjem drugih, dok su povjerenje i nezavisnost kao snage ličnosti važne u objašnjenju privrženosti koju određuje slika o sebi.

Kao jedno od ograničenja ovog istraživanja moramo istaknuti da su se operacionalizacije ispitivanih konstrukata psi-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 20 (2011),
BR. 3 (113),
STR. 729-750

JOZIĆ, S., MILAS, G.,
MLAČIĆ, B.:
ODNOS ERIKSONOVIH...

hosocijalnoga razvoja ličnosti uvelike preklapale, sugerirajući kako su i sami konstrukti međusobno usko povezani, zbog čega nije bilo moguće dokraja razlučiti njihov pojedinačni doprinos u objašnjavanju dimenzija izbjegavanja i anksioznosti. Iako je postojanje utjecaja povoljnih ishoda psihosocijalnih kriza na uspješno psihološko funkcioniranje (Tucak i Nekić, 2007.), pa tako i na zdravu odraslu privrženost, u skladu s Eriksonovim sugestijama, pitanje je nije li to zapravo rezultat preklapanja konstrukata koji se nalaze u visokim međusobnim korelacijama. Također smatramo da bi u nekom budućem istraživanju eventualno preklapanje Eriksonovih snaga ličnosti i vještina emocionalne kompetentnosti s već poznatim osobinama ličnosti trebalo provjeriti uvođenjem temeljnih dimenzija ličnosti, primjerice onih iz peterodimenzionalnoga modela, u nacrt. Time bi se odgovorilo na opravdano pitanje jesu li istraživani konstrukti istinski entiteti ili tek alternativni nazivi već postojećih i znanstveno utemeljenih dimenzija ličnosti.

Na rezultate i zaključke istraživanja mogla je utjecati i tendencija pružanja socijalno poželjnih odgovora, jer su predmet mjerenja bili konstrukti koji opisuju vrlo poželjne karakteristike, poput Eriksonove snage ličnosti (Ochse i Plug, 1986.) ili emocionalne vještine (Takšić i sur., 2006.). Moguće je da su relativno visoke vrijednosti dobivene na svim podskalama Eriksonove skale i na mjerama emocionalne kompetentnosti odraz iskrivljavanja odgovora u socijalno poželjnom smjeru, jednako kao što je moguće da je za visinu korelacije među izučavanim konstruktima "kriva" upravo socijalna poželjnost. U budućim istraživanjima svakako bi trebalo uključiti i skalu socijalno poželjnog odgovaranja, kako bi se ovaj konstrukt parcijalizirao iz rezultata.

Treba uzeti u obzir i mogućnost da smo istraživanjem obuhvatili pristran uzorak, jer Mayer i suradnici (2004.) ističu da pojedince s visokoizraženim sposobnostima emocionalne inteligencije privlače pomagačka zanimanja, a u našem uzorku gotovo tri petine sudionika čine studenti psihologije Hrvatskih studija i studenti Edukacijsko-rehabilitacijskoga fakulteta. Jasno je da to dovodi u pitanje mogućnost uopćavanja rezultata na širu populaciju. Stoga bi u sljedeća istraživanja bilo poželjno uključiti veći broj sudionika različitih interesnih profila, kao i različitih obrazovnih razina.

LITERATURA

Adams, G. R., Berzonsky, M. D. i Keating, L. (2006.), Psychosocial Resources in First-Year University Students: The Role of Identity Processes and Social Relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 35 (1): 81-91. doi:10.1007/s10964-005-9019-0

Bartholomew, K. i Horowitz, L. M. (1991.), Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61 (2): 226-244. doi:10.1037//0022-3514.61.2.226

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 20 (2011),
BR. 3 (113),
STR. 729-750

JOZIĆ, S., MILAS, G.,
MLAČIĆ, B.:
ODNOS ERIKSONOVIH...

Berk, L. E. (2008.), *Psihologija cjeloživotnog razvoja*, Jastrebarsko, Naklada Slap.

Brennan, K. A., Clark, C. L. i Shaver, P. R. (1998.), Self-Report Measures of Adult Romantic Attachment. An Integrative Overview. U: J. A. Simpson i W. S. Rholes (ur.), *Attachment Theory and Close Relationships* (str. 46-76), New York, Guilford Press.

Bowlby, J. (1969.), *Attachment and Loss: Vol. 1, Attachment*, New York, Basic Books.

Buckley, M., Storino, M. i Saarni, C. (2003.), Promoting Emotional Competence in Children and Adolescents: Implications for School Psychologists. *School Psychology Quarterly*, 18 (2): 177-191.

Cassidy, J. (2000.), Adult Romantic Attachments: A Developmental Perspective on Individual Differences. *Review of General Psychology*, 4 (2): 111-131. doi:10.1037//1089-2680.4.2.111

Erikson, E. H. (1976.), *Omladina, kriza, identifikacija*, Titograd (Podgorica), NIP Pobjeda.

Faria, L., Lima Santos, N., Takšić, V., Raty, H., Molander, B., Holmstrom, S., Jansson, J., Avsec, A., Extremera, N., Fernández-Berrocal, P. i Toyota, H. (2006.), Cross-Cultural Validation of the Emotional Skills and Competence Questionnaire (ESCQ). *Psichologia*, 20 (2): 95-127.

Fraley, R. C. i Waller, N. G. (1998.), Adult Attachment Patterns: A Test of the Typological Model. U: J. A. Simpson i W. S. Rholes (ur.), *Attachment Theory and Close Relationships* (str. 77-114), New York, Guilford Press.

Fulgosi, A. (1987.), *Psihologija ličnosti, teorije i istraživanja*, Zagreb, Školska knjiga.

Gilligan, C. (1993.), *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*, Cambridge, Harvard University Press.

Goleman, D. (1997.), *Emocionalna inteligencija*, Zagreb, Mozaik knjiga.

Hodgson, J. W. i Fischer, J. L. (1979.), Sex Differences in Identity and Intimacy Development in College Youth. *Journal of Youth and Adolescence*, 8 (1): 37-50. doi:10.1007/BF02139138

Kamenov, Ž. i Jelić, M. (2003.), Validacija instrumenta za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanova Inventara iskustava u bliskim vezama. *Suvremena psihologija*, 6 (1): 73-91.

Lacković-Grgin, K., Penezić, Z. i Tucak, I. (2002.), Odnos generativnosti i drugih komponenti ličnosti Eriksonova modela u osoba mlađe, srednje i starije odrasle dobi. *Suvremena psihologija*, 5 (1): 9-30.

Larsen, R. J. i Buss, D. M. (2008.), *Psihologija ličnosti: Područja znanja o ljudskoj prirodi*, Jastrebarsko, Naklada Slap.

Lopes, P. N., Salovey, P., Cote, S. i Beers, M. (2005.), Emotion Regulation Abilities and the Quality of Social Interaction. *Emotion*, 5 (1): 113-118. doi:10.1037/1528-3542.5.1.113

MacDonald, K. B. (1999.), Love and Confidence in Protection as Two Independent Systems Underlying Intimate Relationships. *Journal of Family Psychology*, 13 (4): 492-495. doi:10.1037//0893-3200.13.4.492

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 20 (2011),
BR. 3 (113),
STR. 729-750

JOZIĆ, S., MILAS, G.,
MLAČIĆ, B.:
ODNOS ERIKSONOVIH...

Markstrom, C., Berman, R. C., Sabino, V. M. i Turner, B. (1998.), The Ego Virtue of Fidelity as a Psychosocial Rite of Passage in the Transition from Adolescence to Adulthood. *Child & Youth Care Forum*, 27 (5): 337-354. doi:10.1007/BF02589260

Markstrom, C. A. i Kalmanir, H. M. (2001.), Linkages between the Psychosocial Stages of Identity and Intimacy and the Ego Strengths of Fidelity and Love. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 1 (2): 179-196; doi:10.1207/S1532706XID0102_05

Mayer, J. D. i Salovey, P. (1997.), Što je emocionalna inteligencija? U: P. Salovey i D. J. Sluyter (ur.), *Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija, pedagoške implikacije* (str. 19-54), Zagreb, Educa.

Mayer, D., Salovey, P. i Caruso, D. R. (2004.), Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications. *Psychological Inquiry*, 15 (3): 197-215.

McCrae, R. R. i Costa, P. T. (1987.), Validation of the Five-Factor Model of Personality Across Instruments and Observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52 (1): 81-90. doi:10.1037//0022-3514.52.1.81

Ochse, R. i Plug, C. (1986.), Cross-Cultural Investigation of the Validity of Erikson's Theory of Personality Development. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50 (6): 1240-1252. doi:10.1037//0022-3514.50.6.1240

Petrides, K. V. i Furnham, A. (2000.), Gender Differences in Measured and Self-Estimated Trait Emotional Intelligence. *Sex Roles*, 42 (5-6), 449-461. doi:10.1023/A:1007006523133

Salovey, P. i Mayer, J. D. (1990.), Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9: 185-211.

Searle, B. i Meara, N. M. (1999.), Affective Dimensions of Attachment Styles: Exploring Self-Reported Attachment Style, Gender and Emotional Experience among College Students. *Journal of Counseling Psychology*, 46 (2): 147-158. doi:10.1037//0022-0167.46.2.147

Simpson, J. A. (1990.), Influence of Attachment Style on Romantic Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59 (5): 971-980. doi:10.1037//0022-3514.59.5.971

Simpson, J. A., Rholes, W. S., Campbell, L., Tran, S. i Wilson, C. L. (2003.), Adult Attachment, the Transition to Parenthood, and Depressive Symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84 (6): 1172-1187. doi:10.1037/0022-3514.84.6.1172

Šverko, D., Lovrenčić, K., Mimica, B., Okroša, J. i Ostović, I. (2008.), Emocionalna inteligencija, ljubav i zadovoljstvo vezom. U: A. Vulić-Prtorić, V. Čubela Adorić, A. Proroković, I. Sorić i P. Valerjev (ur.), *Sažeci radova – 16. Dani psihologije u Zadru* (str. 135), Zadar, Filozofski fakultet.

Tadinac, M., Kamenov, Ž., Jelić, M. i Hromatko, I. (2007.), *Što ljubavnu vezu čini uspješnom? Izvještaj s XV. Ljetne psihologijske škole*, Zagreb, Filozofski fakultet i Klub studenata psihologije.

Takšić, V. (1998.), *Validacija konstrukta emocionalne inteligencije*, Neobjavljena doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Takšić, V. (2002.), Upitnici emocionalne inteligencije (kompetentnosti). U: K. Lacković-Grgin, A. Bautović, V. Čubela i Z. Penezić (ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika* (str. 27-45), Filozofski fakultet u Zadru.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 20 (2011),
BR. 3 (113),
STR. 729-750

JOZIĆ, S., MILAS, G.,
MLAČIĆ, B.:
ODNOS ERIKSONOVIH...

Takšić, V., Mohorić, T. i Munjas, R. (2006.), Emocionalna inteligencija: teorija, operacionalizacija, primjena i povezanost s pozitivnom psihologijom. *Društvena istraživanja*, 15 (4-5): 729-752.

Tucak, I. i Nekić, M. (2007.), Uloga Eriksonovih komponenti ličnosti u psihičkoj dobrobiti osoba srednje i starije dobi. *Suvremena psihologija*, 10 (1): 23-36.

Zeidner, M. i Kaluda, I. (2008.), Romantic Love: What's Emotional Intelligence (EI) Got to Do with It? *Personality and Individual Differences*, 44 (8): 1684-1695. doi:10.1016/j.paid.2008.01.018

The Relationship between Erikson's Basic Personality Strengths, Emotional Competence and Intimacy toward Romantic Partners among Younger Adults

Sanja JOZIĆ
Zagreb

Goran MILAS, Boris MLAČIĆ
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

In this study, in which 296 undergraduate students participated, we examined the role of stage resolution derived from the first six stage crises outlined by Erikson and emotional competence in prediction of avoidance and anxiety in romantic relationships. Taking personality dimensions into consideration, only intimacy was found to be significant in predicting the avoidance dimension. When emotional competence skills entered the analysis, the amount of explained variance was significantly increased, whereas the variable expressing and labeling emotions had the biggest contribution. Findings suggest that participants who score higher on intimacy and are better in expressing emotions, are also less likely to avoid intimacy in romantic relationships. With the chosen set of predictors we explained about a third of the variance of anxiety in romantic relationships, and the only significant predictors were trust and autonomy, personality strengths that theoretically develop in the earliest stages of psychosocial development. Regression analyses suggest that there is a difference in the nature of processes that stand behind these two dimensions of attachment, which corresponds with the theoretical expectations.

Keywords: Erikson's theory, emotional competence, intimacy, personality

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 20 (2011),
BR. 3 (113),
STR. 729-750

JOZIĆ, S., MILAS, G.,
MLAČIĆ, B.:
ODNOS ERIKSONOVIH...

Grundlegende Persönlichkeitspotenziale nach Erikson und emotionale Kompetenz im Bezug zur Partnerverbundenheit bei jüngeren Erwachsenen

Sanja JOZIĆ
Zagreb

Goran MILAS, Boris MLAČIĆ
Ivo Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

Die vorliegende Forschungsarbeit, an der 296 Studenten teilnahmen, sollte untersuchen, wie sich in der Persönlichkeitsentwicklung der krisische Verlauf der ersten sechs Entwicklungsstadien nach Erikson auf die emotionale Kompetenz auswirkt und inwiefern dieser Umstand prädiktiv maßgeblich ist in Bezug auf folgende Dimensionen: die Unfähigkeit zum Aufbau psychischer Nähe und mögliche Anxiosität in Liebesbeziehungen. In Bezug auf Persönlichkeitsvariablen erwies sich einzig die Intimität als wesentlicher Prädiktor für die Unfähigkeit, psychische Nähe aufzubauen. Der Anteil erklärungsfähiger Varianz wurde wesentlich erhöht, indem diverse aus emotionaler Kompetenz gewonnene Fähigkeiten in der Analyse berücksichtigt wurden; den größten Beitrag dazu leistete die Variable des Ausdrückens und Benennens von Emotionen. Es zeigte sich, dass Umfrageteilnehmer, die mehr Intimität in enge zwischenmenschliche Beziehungen einbringen und ihre Gefühle besser zum Ausdruck bringen, weniger dazu neigen, psychischer Nähe in ihren Beziehungen auszuweichen. Anhand ausgewählter Prädiktoren konnte zu etwa einem Drittel die Varianz der Anxiosität in Liebesbeziehungen erklärt werden, wobei sich lediglich Vertrauen und Autonomie, bzw. im frühen Alter auftretende, grundlegende Persönlichkeitspotenziale, als relevant erwiesen. Durchgeführte Regressionsanalysen verweisen auf das Bestehen unterschiedlicher Prozesse, die sich in den untersuchten Dimensionen der Nähe zu einem Partner abspielen. Darin fanden die Autoren dieser Untersuchung ihre theoretisch begründeten Erwartungen bestätigt.

Schlüsselbegriffe: Entwicklungspsychologische Theorie nach Erikson, emotionale Kompetenz, Partnerverbundenheit, Persönlichkeit